

KATARZYNA WILCZOK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Obraz 40. rocznicy powstania ludowego Wojska Polskiego na łamach *Żołnierza Wolności*

ABSTRACT

This article examines the preparations, course, and propaganda-related dimension of the celebrations marking the 40th anniversary of the formation of the Polish People's Army in 1983. The ceremonies were marked by a solemn air. The relationship between the army and society was emphasised, expressed through various soldiers' social initiatives. Veterans' memoirs were published, academic symposia were held, and the construction of two monuments was initiated. Additionally, the commemoration of fallen soldiers was observed. The central celebrations took place at the Grand Theatre in Warsaw, with the participation of leading representatives of the Eastern Bloc countries.

W doktrynie komunistycznej ludowe Wojsko Polskie (dalej: IWP) było „wewnętrznym instrumentem ochrony ustroju socjalistycznego” w PRL, na zewnątrz miało natomiast bronić integralności terytorialnej, interesów państwa i całego imperium sowieckiego. Przymiotnik „ludowe”, zarówno według teoretyków i ideologów marksistowskich, jak i w propagandzie komunistycznej, miał wskazywać na „siły zbrojne nowego typu”, odcinające się od „burżuazyjnej” przeszłości, chociaż wybiórczo korzystające z narodowych tradycji oręża polskiego¹. Mimo że IWP nigdy nie było oficjalną nazwą Sił Zbrojnych PRL, można się

¹ Sławomir Cenckiewicz, *Długie ramię Moskwy. Wywiad wojskowy Polski Ludowej 1943–1991* (wprowadzenie do syntezy) (Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka 2011), 20. Cenckiewicz w pierwszym rządzie zwraca uwagę na zewnętrzne uwarunkowania IWP, ja natomiast dla potrzeb artykułu odwróciłam tę kolejność.

z tym skrótem spotkać w wielu państwowych i partyjnych dokumentach, np. w materiałach wytworzonych przez Główny Zarząd Polityczny WP². Genezy armii PRL należy szukać w formacjach utworzonych przez ZSRS w Sielcach nad Oką w maju 1943 r., kiedy to przy Armii Czerwonej powstała 1 Dywizja Piechoty (dalej: DP) im. Tadeusza Kościuszki dowodzona przez Zygmunta Berlinga³. W 1950 r. święto IWP zostało oficjalnie ustanowione na 12 października – dzień rocznicy bitwy pod Lenino, w której uczestniczyła 1 DP im. T. Kościuszki, co w wymiarze propagandowym miało „zespalać” losy żołnierza polskiego z „radzieckim”⁴. Warto dodać, że w 1944 r. obchodzone było jeszcze Święto Żołnierza przypadające 15 sierpnia, natomiast rok później władze ogłosiły 22 lipca Narodowym Świętem Odrodzenia Polski i Dniem Zjednoczenia Wojska Polskiego.

Każdy okrągły lub tzw. „półokrągły” jubileusz „powstania” sił zbrojnych PRL obchodzono w sposób wyjątkowo uroczysty. Czterdziesta rocznica IWP przypadała na rok, w którym został zniesiony stan wojenny w Polsce. Główne uroczystości odbywały się zatem w specyficznej sytuacji społeczno-politycznej. Oprócz *Trybuny Ludu*, to właśnie *Żołnierz Wolności* był jedyną gazetą ukazującą się w pierwszych tygodniach po 13 grudnia 1981 r. *Gazeta Codzienna Wojska Polskiego* (jak brzmi podtytuł), powołana już w sieleckim obozie, była centralnym organem prasowym Ministerstwa Obrony Narodowej PRL. Zarazem stanowiła ona narzędzie propagandowe władzy, a tym samym Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: PZPR). Zasadniczo *Żołnierz Wolności* był kierowany do szeroko rozumianego środowiska wojskowego – żołnierzy oraz ich rodzin, ale także do osób zainteresowanych

² Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego w Warszawie (dalej: CAW-WBH), Główny Zarząd Polityczny Wojska Polskiego (dalej: GZP WP), sygn. 344/92/739, Meldunek Zastępcy Szefa Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego oraz Szefa Zarządu Kultury i Oświaty gen. bryg. Albina Żyto do Szefa Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego oraz Wiceministra Obrony Narodowej gen. dyw. dra Józefa Baryły dotyczący przebiegu centralnych imprez Dni Kultury ludowego Wojska Polskiego, Warszawa, 19 V 1983 r., 41–44.

³ Wątek ten został wyczerpująco opisany w literaturze naukowej, zob. zwłaszcza Czesław Grzelak, Henryk Stańczyk i Stefan Zwoliński, *Armia Berlinga i Żymierskiego. Wojsko Polskie na froncie wschodnim 1943–1945* (Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2002); Edward Kospa-th-Pawłowski, *Wojsko Polskie na Wschodzie 1943–1945* (Pruszków: Ajaks, 1993).

⁴ Udział tzw. „kościuszkowców” w bitwie pod Lenino był propagandowo opisywany w okresie PRL-u, natomiast po 1989 r. zaczęto podejmować próby odmitologizowania narodzin IWP. Najważniejsze teksty oraz dynamikę dyskursu w tym zakresie najlepiej scharakteryzował: Tomasz Leszkowicz, *Spadkobiercy Mieszka, Kościuszki i Świerczewskiego. Ludowe Wojsko Polskie jako instytucja polityki pamięci historycznej* (Warszawa: Znak, 2022), 501–527.

siłami zbrojnymi. Ze wszystkich ukazujących się ówczesnie tytułów prasowych, to *Żołnierz Wolności* najszerzej informował, opisywał, relacjonował i wreszcie propagandowo przedstawiał polskiemu społeczeństwu przygotowania oraz przebieg głównych uroczystości 40. rocznicy IWP. W zamierzeniu artykuł ten ma odpowiadać na pytanie o to: w jaki sposób redakcja *Żołnierza Wolności* przedstawiała przygotowania, podjęte inicjatywy, atmosferę oraz kulminacyjny moment obchodów? Odpowiedź pozwoli zrekonstruować obraz jubileuszu, który starano się zaimplementować polskiemu społeczeństwu w końcowym okresie stanu wojennego oraz tuż po jego zniesieniu. Nasuwa się również pytanie o cele, jakie redakcja miała realizować w kontekście obchodów 1983 r. Aby móc udzielić na nie odpowiedzi, należy dodatkowo odnieść się do materiałów planistycznych kierownictwa partyjnego.

W cieniu stanu wojennego

Stan wojenny został wprowadzony na terenie Polski 13 grudnia 1981 r. na mocy *Dekretu o stanie wojennym*, wydanego przez Radę Państwa PRL, w sposób niezgodny z obowiązującą Konstytucją. Zasadniczym powodem podjęcia tej bezprecedensowej decyzji nie była zewnętrzna agresja, lecz zamiar siłowego stłumienia wszelkich form sprzeciwu wobec komunistycznego reżimu, zwłaszcza zlikwidowanie NSZZ „Solidarność”. Celem było utrzymanie władzy przez rządzącą krajem ekipę gen. Wojciecha Jaruzelskiego oraz wprowadzenie podwyżek cen na podstawowe artykuły spożywcze. Do takiego rozwiązania nakłaniał kierownictwo partyjno-państwowe Związek Sowiecki, „zaniepokojony” sytuacją w Polsce. Specjalnemu prawodawstwu, które zawieszało lub ograniczało wolności obywatelskie, zostało poddane praktycznie całe społeczeństwo. Zakazano wszelkich form publicznych zgromadzeń, zawieszono działalność związków zawodowych i wszystkich stowarzyszeń. *Dekret o stanie wojennym* do kodeksu karnego wprowadzał aż 26 nowych typów czynów karalnych. Więzieniem karano organizację lub udział w strajku, rozpowszechnianie wiadomości godzących w „interesy” PRL, posiadanie radiowego aparatu nadawczego czy druk oraz kolportaż „nielegalnych” wydawnictw⁵. Najpoważniejszymi skutkami stanu wojennego

⁵ Zob. Adam Lityński, *Historia prawa Polski Ludowej* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2013), 167, 169, 172.

była śmierć 100 osób⁶; aresztowanie i skazanie 11 876 oraz internowanie 9340 kolejnych, które władza jedynie podejrzewała o możliwość podjęcia działań antypaństwowych⁷. Stan wojenny został zawieszony wraz z końcem 1982 r., natomiast całkowicie zniesiony 22 lipca 1983 r. – w tzw. Święto Odrodzenia Polski.

Operacja wprowadzenia stanu wojennego przebiegła zgodnie z tzw. wariantem podstawowym, uzyskano planowany efekt zaskoczenia, a w Polsce nie doszło do wojny domowej. Nie było zatem konieczności bezpośredniego użycia wojska do masowego tłumienia sprzeciwu społeczeństwa⁸. Trzeba dodać, że IWP w okresie PRL-u cieszyło się relatywnie pozytywnym wizerunkiem w oczach społeczeństwa na tle innych filarów systemu. Władze jeszcze przed wprowadzeniem stanu wojennego dołożyły wszelkich starań, aby ten wizerunek umocnić. Od końca października 1981 r. kraj patrolowały wojskowe Terenowe Grupy Operacyjne (dalej: TGO), które propagandowo zostały zaangażowane w tzw. przywracanie ładu i porządku, co niejednokrotnie sprowadzało się do bardzo technicznych czynności jak np. odśnieżania przez żołnierzy chodników czy dowożenia towarów do sklepów. Ukrywanym przed społeczeństwem powodem obecności TGO było operacyjne rozpoznawanie różnych środowisk, instytucji oraz nastrojów społecznych. Trzeba także zwrócić uwagę na fakt, że zasadniczą służbę wojskową odbywali bliscy (synowie, bracia, koledzy) osób związanych z „Solidarnością”, co niewątpliwie wpływało na społeczne postrzeganie IWP, właśnie przez pryzmat szeregowego żołnierza.

Po wprowadzeniu stanu wojennego pozycja armii w systemie sprawowania władzy była bezprecedensowa, przede wszystkim ze względu na stanowiska, jakie zajmował Wojciech Jaruzelski (I sekretarz PZPR,

⁶ Podana liczba 100 ofiar stanu wojennego ma charakter szacunkowy. Została ona ustalona w wyniku prac Sejmowej Komisji Nadzwyczajnej do Zbadania Działalności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (tzw. komisja Rokity), działającej w latach 1989–1991.

⁷ W okresie pomiędzy 13 XII 1981 r. a 21 VII 1983 r. sądy powszechne skazały 1685 osób za czyny z pobudek politycznych, natomiast sądy wojskowe wydały wyroki wobec 10 191 osób. Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, że łącznie wydano 10 132 decyzje o internowaniu w stosunku do 9736 osób. Niektóre osoby zostały zatrzymane ponownie a nawet trzykrotnie – stąd rozbieżności pomiędzy ilością wydanych decyzji a liczbą osób odosobnionych. Zob. Grzegorz Majchrzak, „Represje lat osiemdziesiątych – ze szczególnym uwzględnieniem stanu wojennego”, w *Dekada Jaruzelskiego. Z historii politycznej PRL 1980–1989/1990*, red. Robert Spalek (Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2024), 123–124, 126.

⁸ Andrzej Paczkowski, *Wojna polsko-jaruzelska. Stan wojenny w Polsce 13 XII 1981 – 22 VII 1983* (Warszawa: Prószyński i S-ka, 2006), 24–26.

premier, przewodniczący Komitetu Obrony Kraju). Generał, stając również na czele Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego, dobrał do ścisłego kierownictwa gen. Floriana Siwickiego i Czesława Kiszcza, szefów dwóch kluczowych resortów MON oraz MSW. Mając to na uwadze, można uznać tezę o rządach junty wojskowej w Polsce za uprawnioną⁹. W każdym z trzech istniejących okręgów wojskowych (Pomorski, Śląski, Warszawski) nastąpiły przemieszczenia wyznaczonych jednostek wojskowych. Żołnierze IWP (ok. 80 tys.) brali udział w tzw. działaniach specjalnych, polegających na opanowaniu central łączności oraz radia i telewizji, blokad wyznaczonych miast, przejściach (przejazdach) przez duże centra polityczno-administracyjne, rozbijaniu strajków w zakładach pracy (62 zakłady), ochronie obiektów oraz linii kolejowych, służbie – wspólnie z milicjantami – na posterunkach drogowych. W późniejszym czasie tzw. wojskowi komisarze (pełnomocnicy) Komitetu Obrony Kraju/Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego zostali wysłani do wybranych resortów i urzędów centralnych, wszystkich województw, do 225 miast i dzielnic, 2070 gmin oraz 1003 zakładów pracy. Nadzór wojskowy sprawowało 7,4 tys. oficerów i żołnierzy¹⁰. Do szkół wysyłane były wojskowe grupy agitacyjno-propagandowe. Przykładowo Główny Zarząd Polityczny Wojska Polskiego (dalej: GZP WP) we współpracy z Wydziałem Ideologicznym KC PZPR, Ministerstwem Oświaty i Wychowania oraz Związkiem Bojowników o Wolność i Demokrację (dalej: ZBOWiD) w dniach 5–20 maja 1982 r. zorganizował oraz przeprowadził ogólnopolską akcję spotkań oficerów IWP w wytypowanych przez komitety wojewódzkie PZPR zakładach pracy oraz w szkołach. Spotkania przebiegały pod hasłem „Finał 1945 a rozwój i bezpieczeństwo Polski”. W informacji skierowanej do gen. Jaruzelskiego, GZP WP określił cele spotkań oficerów z pracownikami, nauczycielami i uczniami. Wątki historyczne miały stanowić pretekst, aby nawiązać do „aktualnej sytuacji międzynarodowej

⁹ Zdania co do roli wojska w systemie sprawowania władzy po 13 grudnia 1981 r. są podzielone. Przykładowo Cenckiewicz mówi o „współrządzeniu” przez armię krajem, Jacek Jędrzyak o faktycznym rządzeniu, natomiast Paczkowski postrzega samo wojsko w kategoriach narzędzia w rękach ścisłego kierownictwa partii, na czele z Jaruzelskim. Zob. Rafał Dudkiewicz w rozmowie z prof. Cenckiewiczem, „Główny Zarząd Polityczny – nieznane oblicze armii i kulisy transformacji”, [polskieradio24.pl](https://polskieradio24.pl/artukul/1742824,glowny-zarzad-polityczny-nieznane-oblicze-armii-i-kulis-transformacji), dostęp listopad 11, 2025, <https://polskieradio24.pl/artukul/1742824,glowny-zarzad-polityczny-nieznane-oblicze-armii-i-kulis-transformacji>; Jacek Jędrzyak, „Filar upadającego reżimu – LWP w dekadzie Wojciecha Jaruzelskiego”, w *Dekada Jaruzelskiego*, 733–734; Paczkowski, *Droga do „mniejszego zła”. Strategia i taktyka obozu władzy: lipiec 1980 – styczeń 1982* (Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002), 303.

¹⁰ Paczkowski, *Wojna*, 87, 127.

oraz społeczno-politycznej kraju”. Zadaniem oficerów było „pozyskiwanie poparcia ludzi pracy i młodzieży dla programu normalizacji i sytuacji w kraju i realizacji idei porozumienia narodowego”; „umacnianie więzi ludowego Wojska Polskiego ze społeczeństwem poprzez ukazywanie ogólnonarodowych funkcji i zadań sił zbrojnych w warunkach stanu wojennego”, ale również „poznawanie nastrojów uczestników spotkań, demaskowanie działań przeciwników socjalizmu oraz udzielenie bezpośredniej pomocy organizacjom partyjnym w środowisku robotniczym i szkolnym”. W okresie stanu wojennego w całym kraju odbyło się 6258 podobnych spotkań, w których miało wziąć udział 526 tys. 125 osób¹¹.

„Wojsko nie ograniczało się do funkcji ochronnych, udziału w pacyfikacjach i utrzymywaniu psychozy stanu wojennego. Zajęło też istotne miejsce w zarządzaniu państwem, gospodarką, a także w życiu wewnętrznym partii komunistycznej”¹² – jak pisze Andrzej Paczkowski. Postawy społeczne wobec żołnierzy były zróżnicowane¹³, te pozytywne zostały jednak wykorzystane przez komunistyczną propagandę do budowania obrazu społecznego poparcia i zrozumienia „konieczności” wprowadzenia stanu wojennego. Redakcja *Żołnierza Wolności* zamieściła następujący tekst: „Proste, z serca płynące gesty: serdeczny uśmiech, uścisk dłoni przechodnia, paczka papierosów wsunięta do kieszeni, przyjazna rozmowa przy koksowniku – traktowali żołnierze jako najwyższą nagrodę, stanowiły one wyraz sympatii i uznania społeczeństwa dla tych, którzy wszystko co najcenniejsze i najdroższe – własne życie i zdrowie – poświęcili krajowi”¹⁴. Nie wspomniano o licznych formach społecznego oporu wobec wprowadzenia stanu wojennego czy pomocy udzielanej osobom internowanym i aresztowanym oraz ich rodzinom, które bardzo często pozostawały bez środków do życia. W opinii Ireneusza Tułowieckiego stan wojenny miał bardzo pozytywny skutek dla IWP: „Uzyskaliśmy w ostatnich miesiącach i tygodniach wartości

¹¹ CAW-WBH, GZP WP, sygn. 380/92/2156, Pisma Oddziału I Zarządu II GZP WP, Informacja o przebiegu spotkań oficerów ludowego Wojska Polskiego w zakładach pracy i szkołach na terenie kraju, Warszawa, 31 V 1982 r., 83–85.

¹² Paczkowski, *Wojna*, 127.

¹³ Wojciech Polak, *Swetry, sutanny i mundury. Próby oddziaływania „Solidarności” podziemnej, Kościoła katolickiego i społeczeństwa na wojsko po wprowadzeniu stanu wojennego, a także przejawy oporu wewnątrz struktur wojskowych w świetle raportów Wojskowej Służby Wewnętrznej i Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego (grudzień 1981–grudzień 1982)* (Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2016), 228–231, 419–584.

¹⁴ „W dzień i w nocy”, *Żołnierz Wolności*, styczeń 3, 1983, 1.

mierzone ideowo-polityczną żarliwością, organizacyjną sprawnością, wzorową dyscypliną, wysokim poziomem realizacji odpowiedzialnych zadań, troską o technikę, racjonalne gospodarowanie”¹⁵. 11 lipca 1983 r. zamieszczono w gazecie apel Komitetu Wykonawczego Rady Krajowej Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (dalej: PRON) o zniesienie stanu wojennego. Uznano, że główny cel jego wprowadzenia został osiągnięty – udało się „wydźwignąć Polskę z kryzysu społeczno-ekonomicznego, politycznego i moralnego”. Kilka dni później ukazał się obszerny artykuł pt. „Ważniejsze dokonania rządu w okresie od 13 grudnia 1981 r. do 12 lipca 1983 r.”, będący formą „rozliczenia się” przed społeczeństwem z tego czasu. Tym samym zapowiadał on kolejny krok władz PRL, jakim było oficjalne zniesienie stanu wojennego. W sierpniu ukazał się artykuł zatytułowany „Bezpośrednia rozmowa o Ojczyźnie, do której wraca nadzieja”. Była to relacja ze spotkań gen. Jaruzelskiego z przedstawicielami różnych grup społecznych, w tym z żołnierzami. Spotkania te miały stanowić „formę autentycznego dialogu władzy ze społeczeństwem w procesie socjalistycznej odnowy”. Państwowa Agencja Prasowa przekazała, iż „żołnierze naszych lądowych sił zbrojnych zaskarbili sobie w okresie 585 dni trwającego w kraju stanu wojennego szacunek i uznanie nas wszystkich za postawę, patriotyzm, za całokształt działań, realizowanych w imię najżywotniejszych interesów państwa i narodu”¹⁶. Zamieszczona informacja korelowała z wynikami ankiet przeprowadzonych w 1983 r. wśród komisarzy TGO. Z wojskowych raportów wynika, że aż 85% komisarzy oceniało stosunek Polaków do IWP jako pozytywny, jednak po zniesieniu stanu wojennego nastąpił pewien spadek pozytywnego nastawienia do 74%¹⁷. Oczywiście przytoczone szacunki nie mają charakteru niezależnych badań opinii publicznej, więc trudno orzec, czy oddają rzeczywiste nastroje społeczne.

Przygotowania do jubileuszu

W tym kontekście kierownictwo partyjne przystąpiło do organizacji 40. rocznicy IWP. Z dokumentu przygotowanego przez GZP WP wynika, że „głównym celem jubileuszu powinno być maksymalne

¹⁵ I. Tułowiecki, „Żołnierski trud – dla Ojczyzny”, *Żołnierz Wolności*, styczeń 3, 1983, 1.

¹⁶ „Bezpośrednia rozmowa o Ojczyźnie, do której wraca nadzieja”, *Żołnierz Wolności*, sierpień 5, 1983, 1, 2.

¹⁷ Jędrysiak, *Filar upadającego reżimu*, 743.

zdyskontowanie wszystkich wartości tkwiących w wyzwolenieczych tradycjach i pokojowym dorobku ludowego Wojska Polskiego (w tym także wypracowanego w okresie stanu wojennego i po jego zniesieniu) do dalszego pogłębiania procesów integracyjnych wojska ze społeczeństwem na gruncie pełnej realizacji programu IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR zmierzającego do odrodzenia się Polski jako silnego, rządowego i sprawiedliwego państwa socjalistycznego¹⁸. Podano również cele szczegółowe, z których warto zwrócić uwagę na: pozyskiwanie poparcia dla działań partii i rządu, „popularyzowanie wkładu LWP w umacnianie władzy ludowej i ofiarnego wkładu w pokojowy, socjalistyczny rozwój”, „upowszechnianie dorobku oraz doświadczeń naszych sił zbrojnych w realizacji złożonych i odpowiedzialnych zadań w obronie i umacnianiu ludowego państwa i narodowego bezpieczeństwa w okresie stanu wojennego i po jego zawieszeniu”, wzbogacanie potencjału kulturalnego wojska i wykorzystanie go do kształtowania patriotycznych i socjalistycznych postaw czy umacnianie pozycji Sił Zbrojnych PRL w Układzie Warszawskim¹⁹. Jubileusz zamierzano powiązać z bieżącymi problemami społeczno-politycznymi i gospodarczymi kraju, a także wykorzystać go do uodporniania żołnierzy wobec działań opozycji i „zagranicznych ośrodków dywersyjnych”²⁰. Tomasz Leszkowicz pisze wręcz, że „obchody Dnia Wojska urastały do rangi święta całego systemu, poturbowanego narodzinami zorganizowanej opozycji kryzysem politycznym”²¹.

Przechodząc do obrazu 40. rocznicy IWP na łamach *Żołnierza Wolności* należy zauważyć, że pierwszy artykuł z nią związany redakcja opublikowała już w styczniu 1983 r. Zarząd Kultury i Oświaty GZP WP ogłosił otwarty konkurs literacki zatytułowany „My o sobie”. Był on skierowany do środowiska wojskowego: zawodowych żołnierzy, pracowników cywilnych wojska, kombatanów, oficerów rezerwy oraz emerytów i rencistów²². W styczniu z okazji 40-lecia IWP odbyła się również sesja naukowa zorganizowana przez Wojskową Akademię Polityczną im. Feliksa Dzierżyńskiego oraz Instytut Państwowych

¹⁸ Leszkowicz, *Spadkobiercy Mieszka*, 644.

¹⁹ Archiwum Akt Nowych, Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Wydział Ideologiczny, sygn. XXXV-213, Informacja na temat obchodów 40. rocznicy Ludowego Wojska Polskiego, Warszawa, 1983 r., 2–3.

²⁰ Leszkowicz, *Spadkobiercy Mieszka*, 644.

²¹ Ibid., 645.

²² „My o sobie”, *Żołnierz Wolności*, styczeń 6, 1983, 4.

Problemów Marksizmu-Leninizmu KC PZPR na temat: „LWP w systemie społeczno-politycznym PRL”. Referaty z tego sympozjum zostały opublikowane jeszcze w tym samym roku przez Polską Akademię Nauk i Ministerstwo Obrony Narodowej²³.

Przygotowania do jubileuszu nabrały tempa dopiero od kwietnia. 13 kwietnia na pierwszej stronie *Żołnierza Wolności* zostało zamieszczone rocznicowe logo w kształcie kwadratu, z dwoma orłami i napisem w kolorze białym „40 LAT LWP” na czerwonym tle²⁴. Dwa dni później po raz pierwszy ukazały się nagłówki „Przed jubileuszem LWP”²⁵.

Z okazji rocznicy już na IX Zjeździe PZPR, 19 lipca 1981 r. zapadła decyzja o budowie nowego monumentu „Poległym w walce w obronie władzy ludowej”. Uchwałę w tej sprawie podjął Zarząd Główny ZBOWiD, a honorowy patronat nad przedsięwzięciem objął 93-letni marsz. Michał Rola-Żymierski²⁶. Miał on za sobą długą karierę polityczną i wojskową, którą rozpoczynał jako oficer rezerwy Armii Austro-Węgierskiej, służył w Legionach Polskich, został generałem brygady Wojska Polskiego, wydalony z wojska za nadużycia finansowe w 1927 r. powrócił jako dowódca Armii Ludowej w 1944 r. Rola-Żymierski został mianowany Naczelnym Dowódcą LWP, w latach 1944–1949 pełnił funkcję ministra obrony narodowej oraz przewodniczącego Państwowej Komisji Bezpieczeństwa, był także członkiem Krajowej Rady Narodowej (dalej: KRN), posłem na Sejm Ustawodawczy, członkiem Rady Państwa w latach 1949–1952, od 1956 r. wiceprezesem Narodowego Banku Polskiego, a ponadto od maja 1949 r. członkiem Komisji Wojskowej Biura Politycznego KC PZPR²⁷. Wybór patrona nasuwał się zatem automatycznie i to z wielu powodów. Pozornie najważniejszym była rola, jaką odegrał w powołaniu LWP, stojąc na czele tej formacji w latach 1944–1945. Ale Żymierski w 1983 r. pełnił także funkcję honorowego prezesa Zarządu Głównego ZBOWiD-u. Stanowisko to zaproponował mu Edward Gierek, który „odkurzając”

²³ Sesja naukowa z okazji 40-lecia LWP. [1], *Nauka i postęp techniczny a obronność kraju: referat*; [2] *Nauka i postęp techniczny a obronność kraju: koreferat I*; [3] *Nauka i postęp techniczny a obronność kraju: koreferat II*; [4] *Czyn zbrojny w najnowszych dziejach Polski: referat*; [5] *Wojsko – czyn zbrojny – społeczeństwo: koreferat*; [6] *Spółeczno-polityczna rola wojska w życiu kraju i narodu – doświadczenia i wnioski: koreferat* (Warszawa PAN: MON, 1983).

²⁴ *Żołnierz Wolności*, kwiecień 13, 1983, 1.

²⁵ *Żołnierz Wolności*, kwiecień 15, 1982, 1; *ibid.*, kwiecień 19, 1983, 1.

²⁶ „40-lecie ludowego WP”, *Żołnierz Wolności*, kwiecień 13, 1983, 1.

²⁷ Jarosław Pałka i Jerzy Pokosiński, *Michał Żymierski 1890–1989* (Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2015).

postać marszałka, chciał odsunąć w cień pamięć o poprzednich decydentach – Władysławie Gomułce i Marianie Spychalskim. Z kolei Jaruzelskiemu zależało na przypomnieniu dawnych rządzących, jak również wyeksponowaniu postaci Roli-Żymierskiego, który miał łączyć legionową przeszłość i wojsko z okresu II Rzeczypospolitej z wojskiem „ludowym” – jak piszą Jarosław Pałka i Tymoteusz Pawłowski. Ponadto na IX Nadzwyczajnym Zjeździe PZPR został wybrany na członka Komitetu Centralnego, natomiast 13 grudnia 1981 r. przed kamerami telewizyjnymi legitymizował wprowadzenie stanu wojennego w Polsce mówiąc o ratowaniu kraju przed wojną domową. Postać marszałka pełniła zatem istotną rolę propagandową w omawianym okresie²⁸.

W ramach wsparcia budowy pomnika, powołano społeczny komitet oraz zawiązano jego wojewódzkie odpowiedniki m.in. w Toruniu, Elblągu, Rzeszowie, Lublinie, Katowicach i Białymstoku. Zaczęto zbierać fundusze. 12 kwietnia społeczny komitet budowy pomnika oraz Wojskowy Instytut Historyczny (dalej: WIH) zorganizowały w siedzibie Stowarzyszenia Dziennikarzy PRL konferencję prasową, której przewodniczył gen. dyw. Waław Czyżewski – oficer utworzonego IWP, komendant ochrony Sztabu Generalnego z lat 1944–1946, dowódca ochrony osobistej gen. Roli-Żymierskiego z tamtego czasu. W okresie PRL-u doczekał się nominacji na stanowisko gen. dywizji, w latach 1959–1963 pełnił funkcję zastępcy dowódcy Śląskiego Okręgu Wojskowego ds. liniowych, następnie do 1968 r. zastępcy komendanta Wojskowej Akademii Technicznej ds. liniowych, z kolei w latach 1970–1974 był szefem Wojsk Obrony Wewnętrznej, później do 1984 r. zastępcą Głównego Inspektora Obrony Terytorialnej ds. organizacji paramilitarnych. Podczas opisywanej konferencji występował przede wszystkim jako wiceprezes Zarządu Głównego ZBOWiD-u (1972–1985)²⁹. Na spotkaniu omówiono stan prac nad pomnikiem, zapowiedziano wydanie biografii Roli-Żymierskiego oraz fragmentów wspomnień Mariana Spychalskiego i Wandy Wasilewskiej³⁰. Spychalskiemu jako znanemu i cenionemu architektowi, a zarazem działaczowi komunistycznemu w 1945 r., powierzono przewodniczenie Radzie Głównej Społecznego Funduszu

²⁸ Jarosław Pałka i Tymoteusz Pawłowski, „Praca nad biografią Michała Żymierskiego prowadzona przez Wojskowy Instytut Historyczny w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych”, *Dzieje Najnowsze* 46, z. 1 (2014): 157, 165–167.

²⁹ Janusz Królikowski, *Generałowie i admirałowie Wojska Polskiego 1943–1990*, t. 1 (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2010), 300–304.

³⁰ „40-lecie ludowego WP”, *Żołnierz Wolności*, kwiecień 13, 1983, 1.

Odbudowy Stolicy. Z wojskiem był związany od 1942 r., kiedy został szefem Sztabu Głównego Armii Ludowej, następnie kierował Sztabem Głównym Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego, a w 1956 r. mianowano go szefem GZP WP. Pełnił liczne funkcje polityczne: posła do KRN-u i Sejmu Ustawodawczego, posła na Sejm PRL (II-V kadencji), w 1949 r. ministra odbudowy i budownictwa, w latach 1956–1968 ministra obrony narodowej, a w latach 1968–1970 przewodniczącego Rady Państwa³¹. Z kolei Wanda Wasilewska jako działaczka lewicy socjalistycznej, następnie oddana komunistka, pisarka i publicystka objęła funkcję redaktorki pisma *Nowe Widnokregi* w latach 1941–43, zarazem pracowała w GZP Armii Radzieckiej, przewodniczyła Zarządowi Głównemu Związku Patriotów Polskich, była wiceprzewodniczącą PKWN – jednak funkcji tej faktycznie nie objęła i pozostała w ZSRS stając się wpływową pisarką³². Do jubileuszu 40-lecia IWP pozostało 6 miesięcy. W tak krótkim czasie nie udało się jednak wykonać i postawić monumentu³³. Co do biografii Żymierskiego ukazała się ona w 1983 r. jako praca zbiorowa pracowników WIH-u, bez wskazania nazwisk jej autorów. Prace nad książką trwały jednak kilkanaście lat, gdyż trudno było uzyskać „konsensus” co do ostatecznego kształtu książki. Oczywiście zostały w niej pominięte niewygodne czy niechlubne wydarzenia z życia marszałka, w kręgach decydentów spierano się o interpretacje różnych faktów oraz o przesłanie polityczno-propagandowe. Ostatecznie z publikacji wyłoniła się postać marszałka głęboko przejętego losami ojczyzny, prawdziwego patrioty, stanowiąca symbol chwały oręża polskiego³⁴.

W sposób bardziej uroczysty niż zazwyczaj upamiętniono rozpoczęcie przez 1 Armię Wojska Polskiego operacji berlińskiej 16 kwietnia 1945 r. redakcja zapraszała czytelników do udziału w przejściu „szlaku saperskiej chwały” – był to marsz trasą biegnącą przez Czelin, Gozdowice oraz Siekierki. Ponadto jednostka inżynieryjna Śląskiego Okręgu

³¹ Tadeusz Mołdawa, *Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1991), 424.

³² Ibid., 436.

³³ Uroczyste odsłonięcie monumentu miało miejsce dopiero 20 lipca 1985 r., stanął on na placu Żelaznej Bramy w Warszawie, w 40. rocznicę istnienia PRL. Pomnik był dużych rozmiarów, liczył 20 m długości i 16 m wysokości. W zamyśle autora Bohdana Chmielewskiego, przedstawiał on społeczeństwo (rzeźby górnika i rolnika, robotnika i inteligenta, matki z dzieckiem, kobiety pracującej) strzeżone przez żołnierzy IWP. Zob. „Warszawskie pomniki nieistniejące” cz. 6, um.warszawa.pl, dostęp 30 styczeń, 2025, <https://um.warszawa.pl/waw/zabytki/-/warszawskie-pomniki-nieistniejace-cz-6>. Pomnik rozebrano w 1991 r.

³⁴ Pałka i Pawłowski, „Praca”, 157–171.

Wojskowego (dalej: ŚOW) zorganizowała sympozjum popularnonaukowe poświęcone „problemom doskonalenia działalności dydaktyczno-wychowawczej w codziennym szkoleniu wojsk”³⁵.

Formą uczczenia jubileuszu było podjęcie tzw. społecznych czynów żołnierskich. Z lektury *Żołnierza Wolności* wynika, że jako pierwsi podjęli się takiej inicjatywy podchorążowie i żołnierze służby zasadniczej z toruńskiej Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Rakietowych i Artylerii, przepracowując 1100 godzin na rzecz rozbudowy bazy szkoleniowej oraz sadzenia lasu³⁶. Kolejne czyny w różnych jednostkach wojskowych na obszarze trzech Okręgów Wojskowych miały podobny charakter: odnawiano sale kulturalno-oświatowe lub kluby żołnierskie w samych jednostkach, ale także wychodzono na zewnątrz – żołnierze prowadzili prace remontowo-budowlane różnych obiektów użyteczności publicznej, naprawiali sprzęty rolnicze albo sadzili drzewa³⁷. Inicjatywy te miały być formą pracy „dla siebie i dla kraju” – jak można przeczytać w czerwcowym numerze *Żołnierza Wolności*³⁸.

Pod koniec kwietnia Ministerstwo Oświaty i Wychowania oraz Rada Ochrony Pomników Walk i Męczeństwa ogłosiły konkurs na „najlepszą ekspozycję pamięci narodowej”, jego celem było przybliżenie dzieciom i młodzieży tematyki związanej z wojskiem (jego historii, sojuszu polsko-radzieckiego, udziału wojsk w odbudowie kraju ze zniszczeń wojennych, budowy Polski socjalistycznej, znaczenia IWP w Układzie Warszawskim) poprzez wystawy, spotkania z żołnierzami czy inne imprezy okolicznościowe³⁹. Natomiast w Lublinie zorganizowano sesję popularnonaukową poświęconą 40-leciu IWP oraz 3 Dywizji Piechoty im. Romualda Traugutta, której organizatorem było dowództwo garnizonu i Klubu Kombatantów 3 Pomorskiej Dywizji Piechoty

³⁵ „Pamięci bohaterów forsowania Odry”, *Żołnierz Wolności*, kwiecień 15, 1983, 1.

³⁶ „Przed jubileuszem LWP”, *Żołnierz Wolności*, kwiecień 19, 1983, 1.

³⁷ „Społeczny czyn żołnierzy i junaków OHP”, *Żołnierz Wolności*, kwiecień 22, 1983, 1; „Społeczny czyn żołnierzy”, *Żołnierz Wolności*, maj 17, 1983, 1, 5; „Żołnierskie czyny i zobowiązania”, *Żołnierz Wolności*, maj 31, 1983, 1, 5; „Żołnierski czyn”, *Żołnierz Wolności*, czerwiec 8, 1983, 1, 5; „Dla siebie i dla kraju”, *Żołnierz Wolności*, czerwiec 10, 1983, 1, 5; „Żołnierskie czyny i zobowiązania”, *Żołnierz Wolności*, czerwiec 22, 1983, 1, 5; „W saper-skim czynie”, *Żołnierz Wolności*, sierpień 17, 1983, 1; „Zobowiązania sudeckich czołgistów”, *Żołnierz Wolności*, sierpień 30, 1983, 1, 5; „Czyn pracowników WIHiE”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 21, 1983, 1, 5.

³⁸ „Dla siebie i dla kraju”, *Żołnierz Wolności*, czerwiec 8, 1983, 1.

³⁹ „Konkurs na najlepszą ekspozycję pamięci narodowej”, *Żołnierz Wolności*, kwiecień 28, 1983, 1.

im. Romualda Traugutta. Była ona skierowana do środowiska wojskowego, partyjnego, administracji, nauczycieli, robotników, kombatanatów oraz młodzieży szkolnej⁴⁰.

Na łamach *Żołnierza Wolności* publikowano w maju cykl artykułów „Poczet bojowej chwały”, dotyczący działań bojowych podejmowanych przez różne jednostki IWP w okresie II wojny światowej⁴¹. Ich autor, Mikołaj Kałaur, był żołnierzem 1 DP im. Tadeusza Kościuszki, pełnił funkcję zastępcy dowódcy 8 kompanii do spraw polityczno-wychowawczych (1944–1945), przeszedł także szlak bojowy od bitwy pod Lenino po forsowanie Odry. Redakcja *Żołnierza Wolności* zainicjowała także drugi cykl artykułów, dotyczących już samej genezy tego wojska. Pierwszy z serii tekst, pod wymownym tytułem „Historia przysłała im rację”, opisywał okoliczności powołania 1 DP im. Tadeusza Kościuszki w Sielcach nad Oką. Autor artykułu, kpt. Tadeusz Siergiejczyk, szczególnie podkreślał, że dywizja powstała na prośbę polskich działaczy lewicowych na czele z Wandą Wasilewską, natomiast Józef Stalin wyraził na jej powstanie zgodę. Dywizja od samego początku

⁴⁰ „Sesja popularnonaukowa w Lublinie”, *Żołnierz Wolności*, kwiecień 29, 1983, 1 i n.

⁴¹ Przykładowo z okazji Święta Pracy w gazecie zamieszczono artykuł Wojciecha Kozłowicza pt. „Tamten polski maj na Berlinerstrasse...”, napisany w oparciu o meldunki bojowe oraz wybrane wspomnienia żołnierzy zdobywających stolicę III Rzeszy. Zob. Kozłowicz, „Tamten polski maj na Berlinerstrasse...”, *Żołnierz Wolności*, maj 1, 1983, 3, 6. Kolejny artykuł pojawił się w rocznicę zdobycia Berlina i „zwycięstwa narodów antyfaszystowskiej koalicji nad ludobójczą machiną wojenną hitlerowskiej Rzeszy”, „triumfu dobra nad złem, wolności nad uciskiem, postępu nad barbarzyństwem, życia nad śmiercią (...)”. Dla Polaków zwycięstwo nad hitleryzmem oznaczało ponadto „sprawiedliwą polską granicę zachodnią nad Odrą, Nysą i Bałtykiem”, która w dalszym ciągu stanowi „przedmiot ataków potężnych sił imperializmu niemieckiego”. Zdaniem anonimowego autora artykułu „nieśmiertelną zasługą polskich komunistów jest fakt, że wskazali narodowi żywotne znaczenie współdziałania ze Związkiem Radzieckim i siłami zbrojnymi”, zob. „9 V 1945”, *Żołnierz Wolności*, maj 9, 1983, 1. Ponadto w ramach 40. rocznicy IWP w „*Żołnierzu Wolności*” została zamieszczona seria artykułów autorstwa Mikołaja Kałaura, z cyklu „Poczet bojowej chwały”, w których opisano działania bojowe poszczególnych jednostek wojskowych. Zob. Mikołaj Kałaur, „Poczet bojowej chwały. 2 Berliński Pułk Piechoty”, *Żołnierz Wolności*, maj 21–22, 1983, 3; Kałaur, „Poczet bojowej chwały. 1 Pułk Czołgów”, *Żołnierz Wolności*, czerwiec 18–19, 1983, 3; Kałaur, „Poczet bojowej chwały. 1 Samodzielny Dywizjon Artylerii Przeciwlotniczej”, *Żołnierz Wolności*, lipiec 1–2, 1983, 3; Kałaur, „Poczet bojowej chwały. 2 Pułk nocnych bombowców «Kraków»”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 3–4, 1983, 5; Kałaur, „Poczet bojowej chwały. 2 Pułk lotnictwa szturmowego”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 10–11, 1983, 3; Kałaur, „Poczet bojowej chwały. 8 Bydgoski Pułk Piechoty”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 17–18, 1983, 3; Kałaur, „Poczet bojowej chwały. 9 Zaodrzański Pułk Piechoty”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 24–25, 1983, 3; Kałaur, „Poczet bojowej chwały. 13 Warszawski Pułk Artylerii Pancernej”, *Żołnierz Wolności*, październik 1–2, 1983, 3; Kałaur, „Poczet bojowej chwały. 7 Warszawski Zmotoryzowany Batalion Saperów”, *Żołnierz Wolności*, październik 8–9, 1983, 3.

była tworzona jako „nasza narodowa, polska formacja wojskowa”⁴². W artykule „Jedna z frontowych dróg” została z kolei przedstawiona wzruszająca historia Władysława Głogowskiego, który z małej miejscowości Ajaguz w Azji Środkowej wyruszył do Sielc na wieść o tym, że wkrótce zostanie tam sformułowane „odrodzone Wojsko Polskie”⁴³.

W maju rozpoczęły się również tzw. spotkania pokoleń. Kombatanci z 1 DP im. Tadeusza Kościuszki, 14 maja w Wesołej, zostali przyjęci przez żołnierzy 1 Praskiego Pułku Zmechanizowanego im. kpt. Władysława Wysockiego. W spotkaniu wzięli udział dowódca Warszawskiego Okręgu Wojskowego (dalej: WOW) gen. dyw. Jerzy Skalski oraz I Zastępca Szefa GZP WP gen. dyw. Tadeusz Szaciło. Obecni byli przedstawiciele Armii Czerwonej, w tym attaché wojskowy, morski i lotniczy przy Ambasadzie ZSRS w Warszawie gen. mjr Aleksandr Chomienko⁴⁴.

40. rocznica IWP była także okazją do uhonorowania weteranów walk z okresu II wojny światowej. W maju w Warszawie odbyła się uroczystość nadania odznaczeń państwowych i wojskowych członkom Związku Inwalidów Wojennych PRL⁴⁵. W tym samym miesiącu Wojskowy Instytut Historyczny im. Wandy Wasilewskiej zorganizował „studyjną podróż historyczno-wojskową szlakiem walk 1 Armii Wojska Polskiego w 1945 roku”. W tygodniowej wycieczce, która ruszyła z Piły, wzięli udział pracownicy WIH, przedstawiciele Akademii Sztabu Generalnego WP oraz Wojskowej Akademii Politycznej⁴⁶.

Okres letni charakteryzował się pewną stagnacją w organizacji jubileuszowych atrakcji. Niemniej z okazji zbliżającej się rocznicy XVII Festiwal Piosenki Żołnierskiej w Kołobrzegu, który rozpoczął się 5 lipca, miał przebiegać w sposób bardziej uroczysty i mieć większy rozmach⁴⁷. Co ciekawe, nawet rocznica bitwy pod Grunwaldem została zaadaptowana do

⁴² Tadeusz Siergiejczyk, b.t., *Żołnierz Wolności*, maj 14–15, 1983, 2.

⁴³ „Jedna z frontowych dróg”, *Żołnierz Wolności*, maj 30, 1983, 4.

⁴⁴ „Spotkanie pokoleń kościuszkowców”, *Żołnierz Wolności*, maj 16, 1983, 1, 5. Kombatantkie spotkania kontynuowano w czerwcu, mieli w nich uczestniczyć weterani 1 i 2 armii Wojska Polskiego, partyzanci Gwardii Ludowej i Armii Ludowej, żołnierze Batalionów Chłopskich czy Polskich Sił Zbrojnych. Zob. „Kombatantkie spotkania”, *Żołnierz Wolności*, czerwiec 17, 1983, 1, 5.

⁴⁵ „Odznaczenia i medale dla weteranów walk z hitlerowskim najeźdźcą”, *Żołnierz Wolności*, maj 18, 1983, 1, 6.

⁴⁶ „Podróż historyczno-wojskowa szlakiem walk 1 armii WP”, *Żołnierz Wolności*, maj 1, 1983, 1, 5; „Podróż wojskowo-historyczna i konferencja naukowa WIH im. Wandy Wasilewskiej”, *Żołnierz Wolności*, maj 30, 1983, 1, 5.

⁴⁷ „Jubileuszowe spotkanie z żołnierską piosenką”, *Żołnierz Wolności*, lipiec 5, 1983, 1.

bieżących potrzeb, zarówno w 1943 r.⁴⁸, jak i 40 lat później. Były zastępca dowódcy 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki płk Włodzimierz Sokorski w wypowiedzi dla *Żołnierza Wolności*, wspominał, że 15 lipca polscy żołnierze składali uroczystą przysięgę wojskową w sieleckim obozie, po której stoczyli „historyczną” bitwę pod Lenino⁴⁹. Używanie ważnych wydarzeń historycznych do bieżących potrzeb czy też łączenie ich z jubileuszami ustanowionymi w PRL-u było często stosowaną praktyką. Kierownictwo partyjno-rządowe wręcz zalecało „Wzbogacenie patriotycznych i internacjonalistycznych treści jubileuszu” wzmiankami na temat 573 rocznicy zwycięstwa pod Grunwaldem⁵⁰. Pod koniec sierpnia w Wojskowym Instytucie Historycznym im. Wandy Wasilewskiej odbyła się natomiast sesja z udziałem historyków, socjologów, politologów oraz tzw. „pracowników aparatu partyjno-politycznego” Wojska Polskiego dotycząca społeczno-politycznych funkcji armii⁵¹.

We wrześniu *Żołnierz Wolności* podał hasło obchodów 40-lecia IWP, brzmiało ono: „Służba Narodowi – chlubną tradycją i współczesną powinnością żołnierza polskiego”⁵². Rocznicą miała być okazją do „pogłębiania” postaw patriotycznych wśród społeczeństwa, a zwłaszcza młodzieży. Zamierzano akcentować „patriotyczne tradycje ludowego Wojska Polskiego, jego wkład u boku Armii Radzieckiej w wyzwolenie ziem polskich spod okupacji hitlerowskiej i zwycięskie zakończenie II wojny światowej; – przybliżenie społeczeństwu roli i wkładu wojska w umacnianie władzy ludowej oraz jego ofiarnej służby na straży pokoju i socjalizmu; – upowszechnienie dorobku i doświadczeń wojska w wypełnianiu odpowiedzialnych zadań w okresie stanu wojennego oraz ukazanie doniosłej roli IWP w Układzie Warszawskim i braterskiej więzi zespalającej nasze wojsko z armiami państw socjalistycznych”⁵³.

⁴⁸ Leszkowicz, *Spadkobiercy Mieszka*, 36.

⁴⁹ „Wczoraj żołnierski trud – dziś praca dla Ojczyzny”, *Żołnierz Wolności*, lipiec 8, 1983, 1, 5; Zob. „Przysięga kościuszkowców”, *Żołnierz Wolności*, lipiec 15, 1983, 2.

⁵⁰ Leszkowicz, *Spadkobiercy Mieszka*, 645. Autor wymienia także inne rocznice, które zamierzano wpieść w promocję jubileuszu: 39. rocznica wydania Manifestu PKWN oraz wybuchu powstania warszawskiego, 44. rocznica napaści Niemiec na Polskę i wybuchu II wojny światowej czy też 300. rocznica bitwy pod Wiedniem.

⁵¹ „Rola wojska”, *Żołnierz Wolności*, sierpień 25, 1983, 1, 5.

⁵² „Służba narodowi – chlubną tradycją i współczesną powinnością żołnierza polskiego”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 7, 1983, 1; Leszkowicz, *Spadkobiercy Mieszka*, 644.

⁵³ „Służba narodowi – chlubną tradycją i współczesną powinnością żołnierza polskiego”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 7, 1983, 1.

Zestaw proponowanych haseł był powtarzalny, podobny. Ponadto kilku sowieckich weteranów II wojny światowej otrzymało w Ambasadzie PRL w Moskwie odznaczenia⁵⁴.

8 września na łamach *Żołnierza Wolności* ukazał się obszerny artykuł Czesława Podgórskiego opisujący marsz żołnierzy 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki w kierunku linii frontu zachodniego, do momentu dotarcia pod Lenino⁵⁵. Natomiast Radziecka Agencja Prasowa „Novosti” wydała publikację pt. „Razem do zwycięstwa – 1943–1945”, zawierającą wspomnienia „wybitnych dowódców radzieckich, marszałków i generałów: Pawła Batowa, Wasilija Czujkowa, Iwana Koniewa, Konstantego Rokossowskiego, Siergieja Sztemienki i Gieorgija Żukowa”⁵⁶.

Istotnym wydarzeniem była spartakiada 40-lecia IWP, której zwycięzcą okazali się żołnierze-sportowcy z Pomorskiego Okręgu Wojskowego. Inną formą sportowego upamiętnienia jubileuszu była organizacja zlotu gwieździstego w niewielkiej wiosce nad Wisłą nieopodal Wilgi, opartego na sztafecie. Bieg miał na celu upamiętnienie zdobycia przyczółku magnuszewskiego⁵⁷. Poligony wojskowe odwiedzali także przedstawiciele środowisk twórczych (poligon POW podczas ćwiczeń „Szafr-83”)⁵⁸ czy ludzie nauki (ćwiczenia wojskowe POW)⁵⁹. Przykładowo między 25 a 28 września odbyła się seria koncertów prof. Haliny Czerny-Stefańskiej, przeznaczonych dla żołnierzy z różnych jednostek lotnictwa⁶⁰.

Z kolei Ministerstwo Oświaty i Wychowania zorganizowało uroczyste spotkanie nauczycieli-kombatantów z żołnierzami-kombatantami 1 i 2 armii WP, oddziałów partyzanckich oraz Polskich Sił Zbrojnych. W przemówieniu minister oświaty i wychowania prof. Bolesław Faron miał podkreślić ich „duże zasługi” w kształtowaniu odpowiednich postaw wśród młodego pokolenia. Obecni byli także z-ca Głównego Inspektora Okręgów Wojskowych gen. dyw. Wacław Jagas oraz z-ca Szefa GZP WP gen. bryg. dr Władysław Honkisz⁶¹.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Czesław Podgórski, „Kościuszkowcy ruszają na front”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 8, 1983, 2.

⁵⁶ „Razem do zwycięstwa”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 17–18, 1983, 1.

⁵⁷ „Patriotyczna manifestacja w Skurczy”, *Żołnierz Wolności*, październik 3, 1983, 1.

⁵⁸ „Przedstawiciele środowisk twórczych – gośćmi żołnierzy na poligonie”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 22, 1983, 1.

⁵⁹ „Wyrazy uznania dla ćwiczących żołnierzy”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 23, 1983, 1, 2.

⁶⁰ „Koncertuje Halina Czerny-Stefańska”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 27, 1983, 1.

⁶¹ „Spotkanie nauczycieli-kombatantów”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 28, 1983, 1.

Dwa tygodnie przed jubileuszem zaczęło przybywać uroczystości z nim związanych. 1 października na moście granicznym w Terespolu powitano 110 osobową grupę sowieckich weteranów II wojny światowej. Przybyli oni na zaproszenie Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej oraz ZG ZBOWiD⁶². W ramach tzw. zlotów czy „spotkań pokoleń” w Centralnym Ośrodku Szkolenia Wojskowej Służby Wewnętrznej zorganizowano spotkanie weteranów różnych formacji wojskowych IWP z czynnymi żołnierzami tej służby⁶³. W siedzibie Banku Handlowego SA odbyła się (najprawdopodobniej 8 października) uroczysta wieczornica z udziałem „uczestników walk o wyzwolenie narodowe”, w tym marsz. Roli-Żymierskiego⁶⁴.

W październiku redakcja ponownie zamieszczała obszernie artykuły dotyczące genezy IWP, odwołujące się do okoliczności utworzenia 1 DP im. Tadeusza Kościuszki w sieleckim obozie⁶⁵. Natomiast w tekście zatytułowanym „Spadkobiercy tysiącletnich dziejów oręża polskiego” przedstawiono siły zbrojne PRL jako kontynuatora tradycji polskiej wojskowości, sięgających czasów Mieszka I⁶⁶. Do obiegu zostały wprowadzone 4 nowe znaczki pocztowe. Dwa o nominale 5 zł – przedstawiały wizerunki Wandy Wasilewskiej oraz gen. Zygmunta Berlinga. Kolejne dwa o nominale 6 zł zawierały reprodukcje obrazów Stanisława Poznańskiego pt. „Przysięga kościuszkowska” oraz „Czuwanie”⁶⁷.

7 października u zbiegu ulic Wybrzeża Szczecińskiego i Okrzei w Warszawie został wmurowany akt erekcyjny spiżowego „Pomnika Kościuszkowców”, który miał upamiętniać zajęcie prawobrzeżnej Warszawy. Połączany cylinder z dokumentem wmurował przewodniczący Rady Państwa prof. Henryk Jabłoński, a w uroczystości uczestniczył m.in. minister obrony narodowej gen. broni Florian Siwicki⁶⁸. Ostatecznie „Pomnik Kościuszkowców” został odsłonięty 17 stycznia 1985 r., w 40. rocznicę zdobycia Warszawy. Monument zaprojektowany przez Andrzeja

⁶² „Delegacja radzieckich kombatanów przybyła na obchody 40-lecia LWP”, *Żołnierz Wolności*, październik 3, 1983, 1.

⁶³ „Spotkanie żołnierskich pokoleń WSW”, *Żołnierz Wolności*, październik 4, 1983, 1.

⁶⁴ „Imprezy jubileuszowe z okazji święta WP”, *Żołnierz Wolności*, październik 8–9, 1983, 1.

⁶⁵ „Narodziny Ludowego Wojska Polskiego”, *Żołnierz Wolności*, październik 4, 1983, 3.

⁶⁶ E. Pawłowski, „Spadkobiercy tysiącletnich dziejów oręża polskiego”, *Żołnierz Wolności*, październik 1–2, 1983, 3.

⁶⁷ „Ludowe Wojsko Polskie na znaczkach”, *Żołnierz Wolności*, październik 5, 1983, 6.

⁶⁸ „Uroczystość wmurowania aktu erekcyjnego”, *Żołnierz Wolności*, październik 8–9, 1983, 1, 2.

Kastena, waży 48 ton i składa się z 300 połączonych ze sobą elementów. Przedstawia żołnierza w rogatywce, z karabinem w dłoni i w rozwianej pelerynie, który wyciąga dłoń w stronę lewobrzeżnej Warszawy⁶⁹.

Do obchodów 40-lecia IWP włączyło się także Wydawnictwo MON, które przygotowało szereg publikacji okolicznościowych. Redaktor naczelny płk mgr Franciszek Stępniewski w udzielonym gazecie wywiadzie wskazał na takie tytuły, jak: „Marszałek Polski – Michał Żymierski”, album „Żołnierska powinność” czy album malarstwa batalistycznego autorstwa Władysława Gościńskiego⁷⁰.

10 października w Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki odbyła się uroczysta akademie, podczas której wręczono oficerom zatrudnionym w tym resorcie odznaczenia państwowe i wojskowe, a także akty mianowania na stopień pułkownika⁷¹. Kilkanaście jednostek Sił Zbrojnych PRL otrzymało odznaczenia państwowe nadane im przez Radę Państwa, w uznaniu zasług „szkoleniowo-wychowawczych”⁷².

Z okazji jubileuszu do ZSRS wyruszył tzw. „Pociąg Przyjaźni”, była to inicjatywa Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. W wyjeździe wzięło udział 420 osób, w tym 120 kombatanów II wojny światowej. Zaplanowana na dwa tygodnie trasa obejmowała Mińsk, Lenino, Moskwę oraz Brześć. Program przewidywał zwiedzanie zakładów pracy, uczelni, szkół, muzeów oraz Kremla. Planowano spotkania z lokalnymi społecznościami oraz radzieckimi weteranami wojny. W harmonogramie znajdowało się także złożenie wieńców w miejscach pamięci oraz „oddanie hołdu wodzowi Rewolucji Październikowej – Włodzimierzowi I. Leninowi”⁷³.

Obchody 40. rocznicy IWP

Zgodnie z obowiązującym obyczajem w przededniu rocznicy miała miejsce w Belwederze uroczystość wręczania nominacji generalskich

⁶⁹ „Pomnik Kościuszkowców”, Wikipedia, dostęp styczeń 30, 2025, https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_Ko%C5%9Bciuszkow%C3%B3w.

⁷⁰ „40-lecie ludowego WP w publikacjach Wydawnictwa MON”, *Żołnierz Wolności*, październik 8–9, 1983, 4.

⁷¹ „W Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki”, *Żołnierz Wolności*, październik 10, 1983, 1.

⁷² „Odznaczenia państwowe dla jednostek”, *Żołnierz Wolności*, październik 10, 1983, 1, 3.

⁷³ „Obchody jubileuszu LWP”, *Żołnierz Wolności*, październik 10, 1983, 3.

oraz wysokich odznaczeń państwowych. Otrzymało je 59 osób. W spotkaniu uczestniczyli m.in. I Sekretarz KC PZPR i minister obrony narodowej gen. armii Wojciech Jaruzelski, przewodniczący Rady Państwa prof. Henryk Jabłoński, kierownictwo partyjne i państwowe. W gronie odznaczonych znaleźli się przykładowo gen. broni Florian Siwicki (Krzyż Grunwaldu I Klasy), gen. dyw. Tadeusz Krepski, gen. dyw. Włodzimierz Oliwa, gen. dyw. Roman Paszkowski (Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski)⁷⁴. Wyróżnieni zostali wpisani do tzw. „Honorowej Księgi Czynów Żołnierskich”. W gazecie zamieszczono także obszerny artykuł pt. „Społeczeństwo dziękuje żołnierzom za patriotyzm i ofiarną służbę”. Wskazano na organizowane w różnych województwach spotkania władz – reprezentantów społeczeństwa z żołnierzami, podczas których wręczano listy gratulacyjne oraz odznaczenia państwowe i regionalne⁷⁵. Gen. Jaruzelski w asyście wiceministrów obrony narodowej PRL przyjął przewodniczących delegacji armii Państw-Stron Układu Warszawskiego, którzy przybyli do Warszawy na centralne uroczystości. W skład delegacji wchodził wojskowi bardzo wysokiej rangi. Trzeba wymienić dowódcę Zjednoczonych Sił Zbrojnych marszałka Związku Sowieckiego Wiktora Kulikowa, dalej zastępcę ministra obrony narodowej Bułgarskiej Republiki Ludowej, gen. płk. Antonina Brabeca, wiceministra obrony narodowej Niemieckiej Republiki Demokratycznej gen. płk. Heinza Kesslera, zastępcę ministra obrony narodowej Rumuńskiej Republiki Socjalistycznej, gen. płk. Marina Niculescu oraz wiceministra obrony Węgierskiej Republiki Ludowej gen. lejtenanta Ferenca Karpatiego⁷⁶. W tym dniu w Teatrze Wielkim gen. Jaruzelski, przedstawiciele kierownictwa partyjnego i państwowego spotkali się także z zaproszonymi polskimi i radzieckimi żołnierzami – „weteranami walk o wolność i niepodległość Polski Ludowej”⁷⁷.

W dniu jubileuszu 40-lecia IWP praktycznie cały numer *Żołnierza Wolności* zawierał artykuły relacjonujące przebieg uroczystości (w tym odbywających się na terytorium innych krajów socjalistycznych),

⁷⁴ „Wręczenie nominacji generalskich i wysokich odznaczeń państwowych”, *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1983, 1.

⁷⁵ „Społeczeństwo dziękuje żołnierzom za patriotyzm i ofiarną służbę”, *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1983, 1, 2.

⁷⁶ „Gen. armii W. Jaruzelski przyjął przewodniczących delegacji armii Państw-Stron Układu Warszawskiego”, *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983, 1.

⁷⁷ „Spotkanie z przodującymi żołnierzami i weteranami walk”, *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983, 1, 4.

odwołujące się do przeszłości sił zbrojnych PRL (Lenino, walki podczas II wojny światowej), podkreślające więzi wojska ze społeczeństwem czy dotyczące wartości żołnierskich. Wybijały się takie tytuły jak: „Czterdzie-stolecie”, „Spotkanie z przodującymi żołnierzami i weteranami walk”, „Służba Ojczyźnie – najwyższa żołnierska powinność”, „Wojsko w życiu narodu”, „Lenino”, „W piechocie można się wyżyć”, „Wobec własnego życiorysu”, „Niebieskie berety do... tablicy”, „Ludowe Wojsko Polskie w Układzie Warszawskim”. Numer ten był obszerniejszy niż zazwyczaj, miał 12 stron zamiast 8. Na jednej z nich umieszczono nazwiska laureatów nagród Ministra Obrony Narodowej przyznawanych naukowcom oraz twórcom kultury⁷⁸. Z lektury dowiadujemy się, że na mocy rozkazu ministra obrony narodowej z 12 października 1983 r. dla uczczenia rocznicy, w Warszawie oraz innych miastach – siedzibach dowództw okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych (Bydgoszcz, Wrocław, Gdynia, Poznań) miano oddać 24 salwy artyleryjskie⁷⁹.

Kulminacyjnym punktem obchodów była uroczysta akademii oraz koncert w Teatrze Wielkim w Warszawie z udziałem najwyższych władz partyjnych i państwowych PRL. Na pierwszym miejscu wśród uczestniczących w tym wydarzeniu dziennik wymieniał gen. Jaruzelskiego, który w dalszym ciągu łączył funkcje I sekretarza KC PZPR, prezesa Rady Ministrów oraz ministra obrony narodowej. Obecni byli także: przewodniczący Rady Państwa prof. Henryk Jabłoński, kierownictwo partyjne oraz przedstawiciele pozostałych stronnictw politycznych, gen. broni Czesław Kiszczak oraz gen. broni Florian Siwicki. Na uroczystej akademii nie mogło zabraknąć generalicji reprezentującej Układ Warszawski na czele z głównodowodzącym, marszałkiem Związku Sowieckiego Wiktozem Kulikowem oraz delegacji Północnej Grupy Wojsk Armii Radzieckiej z jej dowódcą gen. płk. Jurijem Zarudinem. Ponadto przybył ambasador nadzwyczajny ZSRS w Warszawie Aleksandr Aksjonow oraz inni przedstawiciele placówek dyplomatycznych czy attachatów wojskowych. Obecni byli także członkowie kierownictwa Ministerstwa Obrony Narodowej państw Układu Warszawskiego: Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Rumunii, Węgier oraz ZSRS. Zgromadzonych gości powitał przewodniczący Rady Krajowej PRON Jan Dobraczyński dosyć sztafpowym przemówieniem, w którym wskazywał na walkę polskiego

⁷⁸ „Laureaci nagród ministra obrony narodowej”, *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983, 5.

⁷⁹ „Rozkaz ministra obrony narodowej z dn. 12 X 1983 r.”, *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983, 1.

żołnierza z hitlerowskim okupantem, mówił o żołnierskich wartościach, sojuszu ze Związkiem Sowieckim oraz o potrzebie budowania pokoju we współczesnym świecie „pełnym napięć i niepokoju”. Następnie głos zabierali gen. broni Florian Siwicki, marsz. Kulikow, robotnik z Zakładów Mechanicznych „Ursus” Andrzej Podbielski (jako przedstawiciel klasy robotniczej) oraz gen. Jaruzelski⁸⁰. Wystąpienia generałów zostały wydrukowane jako odrębne artykuły.

W swoim przemówieniu gen. Jaruzelski krótko odniósł się do historii powołania IWP w sieleckim obozie, jednak zasadnicza część wystąpienia dotyczyła teraźniejszości i była utrzymana w retoryce wojennej:

„38 lat pokoju – to widocznie dla imperializmu za dużo. W pół wieku po zdobyciu władzy przez hitleryzm w Niemczech znów słysząc, tym razem zza oceanu, te same słowa: «antykomunistyczna krucjata», «wyrzucenie marksizmu na śmietnik historii», «obrona Europy przed komunizmem». My w Polsce dobrze wiemy, znacznie lepiej niż inni, czym się to praktycznie kończy. Kończy się zbrodnią ludobójstwa. Waszyngton krok po kroku niszczy załączki współistnienia i współpracy międzynarodowej. Obecni przywódcy Stanów Zjednoczonych, niepomni nauk historii, przechodzą do coraz bardziej ryzykownych form konfrontacji (...)”.

W dalszej części gen. Jaruzelski podkreśla siłę i determinację IWP, które będzie strzegło granic i bezpieczeństwa obywateli PRL, rzekomo zagrożonych przez zachodni imperializm⁸¹.

W kolejnym numerze *Żołnierza Wolności* wydrukowane zostały listy gratulacyjne płynące ze Związku Sowieckiego oraz innych krajów socjalistycznych. Dowiadujemy się z niego również o uroczystej odprawie warty oraz składaniu kwiatów przed Grobem Nieznanego Żołnierza w Warszawie przez najwyższe władze partyjne i państwowe, miało to miejsce w południe 12 października⁸². Rada Wojskowa Ministerstwa Obrony Narodowej skierowała list do wszystkich żołnierzy służby czynnej i rezerwy, pracowników wojska oraz członków rodzin wojskowych, informując o wprowadzeniu znowelizowanych

⁸⁰ „Uroczysta akademii w Teatrze Wielkim w Warszawie”, *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983, 1, 3, 4.

⁸¹ „Naród, jeśli chce przetrwać zagrożenia i stawić czoła wyzwaniom musi być zjednoczony. Przemówienie gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego”, *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983, 3.

⁸² „Uroczysta odprawa wart i złożenie wieńców przed Grobem Nieznanego Żołnierza w Warszawie”, *Żołnierz Wolności*, październik 13, 1983, 1, 3.

„Zasad etyki i obyczajów żołnierzy zawodowych ludowego Wojska Polskiego”. Decyzja o potrzebie zmian była argumentowana koniecznością „uwzględnienia dotychczasowych doświadczeń oraz przemian, jakie dokonały się w wojsku i w społeczeństwie, a także społeczno-kulturalnych potrzeb i aspiracji kadry zawodowej”⁸³. Gen. Jaruzelski udzielił wywiadu sowieckiej telewizji⁸⁴, zdaniem komentatorów gazety spotkał się z „dużym zainteresowaniem” zagranicznych agencji informacyjnych (*Agence France Presse*, *Associated Press*), zwłaszcza w ZSRS (dziennik telewizyjny „Wremia” czy centralne gazety: *Izwestia*, *Krasnaja Zwiezda*, *Sowietskaja Rossija*, *Moskowskaja Prawda*) oraz w Węgierskiej i Czechosłowackiej Republikach Ludowych⁸⁵.

W gazecie silnie akcentowano spotkania żołnierzy IWP z różnymi grupami społecznymi. We wszystkich jednostkach, garnizonach, w instytucjach oraz na uczelniach wojskowych były organizowane okolicznościowe koncerty i wieczornice. Żołnierze spotykali się z weteranami walk II wojny światowej. Pod pomnikami upamiętniającymi poległych składano wieńce, a na grobach żołnierzy polskich i sowieckich palono znicze i składano kwiaty⁸⁶.

Po 14 października redakcja *Żołnierza Wolności* już tylko sporadycznie publikowała teksty okolicznościowe, zwłaszcza na pierwszej stronie. Uwaga czytelnika została skierowana na relacje z obrad XIII Plenum KC PZPR, odbywającego się w dniach 14–15 października. Materiały zamieszczane w kolejnych numerach gazety miały charakter bardziej informacyjny i dotyczyły bieżących spraw. Ostatni raz jubileuszowe logo ukazało się 21 października wraz ze średniej długości artykułem o pt. „Obchody 40-lecia ludowego WP”, w którym przedstawiono pięć różnych inicjatyw kończących jubileusz⁸⁷.

⁸³ „List Rady Wojskowej Ministerstwa Obrony Narodowej”, *Żołnierz Wolności*, październik 13, 1983, 1.

⁸⁴ „Ludowe Wojsko Polskie jest niezawodnym ogniwem naszej socjalistycznej koalicji obronnej”, *Żołnierz Wolności*, październik 13, 1983, 3.

⁸⁵ „Zagraniczne echa wywiadu gen. armii W. Jaruzelskiego dla radzieckiej telewizji”, *Żołnierz Wolności*, październik 14, 1983, 1, 2.

⁸⁶ „Manifestacja więzi wojska ze społeczeństwem”, *Żołnierz Wolności*, październik 13, 1983, 1, 5.

⁸⁷ Zob. *Żołnierz Wolności*, październik 21, 1983, 1, 5.

Podsumowanie

Obchody 40. rocznicy powstania IWP zostały szczegółowo zaplanowane przez władze PRL. W roku zniesienia stanu wojennego „urastały one do rangi święta całego systemu”. Postawione przez kierownictwo partyjno-rządowe założenia okólorocznicowe redakcja *Żołnierza Wolności* podała do publicznej wiadomości. Jedyne cel, jaki nieprzypadkowo pominięto, dotyczył „uodporniania” żołnierzy na działania opozycji. Czytelnicy *Żołnierza Wolności* już od kwietnia 1983 r. byli informowani o zbliżającym się jubileuszu i podjętych w związku z nim inicjatywach. Organizowane sesje, sympozja, wystawy i konkursy oraz publikacje jubileuszowe wpisywały się w przyjęte założenia ideowo-propagandowe. Szczególnego znaczenia nabierały społeczne czyny żołnierskie oraz spotkania pokoleń, poprzez które próbowano „zacieśniać więzi środowiska żołnierskiego ze społeczeństwem”. Redakcja wiele artykułów poświęciła żołnierskim wspomnieniom z okresu II wojny światowej oraz samej genezie sił zbrojnych PRL. Informacji o wydarzeniach okólorocznicowych przybywało od połowy września. Ich ilość swoje apogeum osiągała pomiędzy 11 a 13 października. Wśród artykułów odnoszących się do uroczystości jubileuszowych wyróżniają się te dotyczące nadawania odznaczeń państwowych czy opisujące przebieg głównych uroczystości. Redakcja zamieściła pełne treści przemówień kierownictwa partyjno-rządowego oraz listy gratulacyjne zwierzchnictwa ZSRS i innych krajów bloku wschodniego. Relacjonowano etapy przejazdu „Pociągu Przyjaźni”. Akcentowano także organizowanie we wszystkich jednostkach wojskowych okolicznościowych koncertów i wieczornic, upamiętnianie poległych żołnierzy.

Redakcja *Żołnierza Wolności*, chcąc wpłynąć na czytelnika, posługiwała się bardzo emocjonalnym językiem. Propaganda była widoczna już w samych tytułach poszczególnych artykułów. Teksty dotyczące genezy IWP oraz jego działań w końcowym okresie wojny poprzedzały nagłówki typu: „poczet bojowej chwały”, „razem do zwycięstwa” czy „historia przyznała im rację”. Nie pozostawiały one miejsca na żadne wątpliwości interpretacyjne. W kontekście żołnierza SZ PRL pojawiają się określenia: ofiarna służba, trud, czyny i zobowiązania. Szczególnie eksponowano więzi wojska ze społeczeństwem: „Wczoraj żołnierski trud – dziś praca dla Ojczyzny”, oczywiście socjalistycznej. Wątki narodowe ściśle przeplatały się z socjalistycznymi, a właściwie były

nierozerwalnie ze sobą związane. W kwestii samego stanu wojennego redakcja permanentnie przekonywała, że IWP z tego okresu wyszło wzmocnione, w dalszym ciągu stanowiąc „niezawodne ogniwo naszej socjalistycznej koalicji obronnej”.

Skala przekazu dotycząca obchodów w 1983 r. dorównywała tej z 1978 r.⁸⁸ Pewnej modyfikacji uległy jednak jego treści, co należy wiązać z momentem historycznym, jakim niewątpliwie był stan wojenny. Wydarzenia okolicznicowe zostały przedstawione w atmosferze większej powagi, aniżeli miało to miejsce 5 lat wcześniej, kiedy dominował nastrój radości oraz satysfakcji z dotychczasowych osiągnięć sił zbrojnych PRL. Wtedy redakcja poświęciła też o wiele więcej uwagi realizacji tzw. czynów żołnierskich (np. sadzenie drzewek, tzw. „żołnierskich pomników przyrody”), szeroko zainicjowanych w związku z jubileuszem⁸⁹. W 1983 r. natomiast szczególnie podkreślano związki wojska ze społeczeństwem. Oficerowie i żołnierze IWP zostali szeroko włączeni w propagandowe spotkania z różnymi grupami obywateli, podczas których uzasadniali „konieczność” wprowadzenia stanu wojennego w Polsce. Ponadto w 1983 r. redakcja *Żołnierza Wolności* zrezygnowała z akcentowania zainteresowania jubileuszem w ZSRS, jak to miało miejsce pięć lat wcześniej. Wtedy rzekomo już od połowy września cały „Kraj Rad” sposobił się do uroczystych obchodów 35. rocznicy powstania IWP⁹⁰. W Moskwie odbyła się uroczysta akadem

⁸⁸ Zob. „Uchwała Sekretariatu Komitetu Centralnego PZPR w sprawie obchodów 35 rocznicy powstania Ludowego Wojska Polskiego”, *Żołnierz Wolności*, kwiecień 24, 1978, 4; „Serdeczne spotkania przedstawicieli władz i organizacji społecznych z żołnierzami LWP”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 18, 1978, 1, 5; „Uroczystość w Belwederze. Wręczenie nominacji generalskich i odznaczeń państwowych”, *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1978, 1, 2; „Jubileusz ludowego Wojska Polskiego świętem wszystkich Polaków”, *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1978, 3; „Uroczysta akadem

⁸⁹ Zob. „Kościszewskie wezwanie do godnego uczczenia żołnierskim czynem 35-lecia ludowego Wojska Polskiego”, *Żołnierz Wolności*, marzec 6, 1978, 1, 4; „Zielony pomnik żołnierski” na 35-lecie ludowego WP”, *Żołnierz Wolności*, kwiecień 27, 1978, 3; „Wojskowy Instytut Historyczny otrzymał imię Wandy Wasilewskiej – wybitnej patriotki i internacjonalistki”, *Żołnierz Wolności*, maj 15, 1978, 1, 2; „Służby kwatermistrzowskie pomyślnie realizują czyny i zobowiązania”, *Żołnierz Wolności*, sierpień 3, 1978, 1, 3; „Serdeczne spotkania przedstawicieli władz i organizacji społecznych z żołnierzami LWP”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 18, 1978, 1, 5. „Odślonięcie Pomnika Żołnierza Polskiego w Katowicach”, *Żołnierz Wolności*, październik 7–8, 1978, 1; „Jubileusz ludowego Wojska Polskiego świętem wszystkich Polaków”, *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1978, 3.

⁹⁰ „Kraj Rad sposobił się do jubileuszu LWP”, *Żołnierz Wolności*, wrzesień 18, 1978, 1–2.

z udziałem polskiej delegacji. Wiceminister Obrony Narodowej PRL gen. broni Eugeniusz Molczyk „w uznaniu wkładu w kształcenie kadr dla polskich sił zbrojnych” odznaczył Komandorią z Gwiazdą Orderu Zasługi PRL Wojskową Akademię Inżynieryjną im. Waleriana Kujbyszewa, Wojskową Akademię Wojsk Pancernych im. Marszałka Rodiona Malinowskiego oraz Wojskową Akademię Wojsk Inżynieryjno-Lotniczych im. Nikołaja Żukowskiego. Szczegółowo opisywano także wydarzenia z trasy przejazdu „Pociągu Przyjaźni”⁹¹.

Generalnie można stwierdzić, że redakcja *Żołnierza Wolności* konsekwentnie budowała pożądaną przez kierownictwo PRL obraz 40. rocznicy IWP, nie pozwalając sobie na żadne odstępstwa od przekazanych jej do realizacji celów ideowo-propagandowych.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Akt Nowych

Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Wydział Ideologiczny

Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego

Główny Zarząd Polityczny Wojska Polskiego

Opracowania

Cenckiewicz, Sławomir. *Długie ramię Moskwy. Wywiad wojskowy Polski Ludowej 1943–1991 (wprowadzenie do syntezy)*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka, 2011.

Grzelak, Czesław, Henryk Stańczyk, i Stefan Zwoliński. *Armia Berlinga i Żymierskiego. Wojsko Polskie na froncie wschodnim 1943–1945*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2002.

Jędrysiak, Jacek. „Filar upadającego reżimu – LWP w dekadzie Wojciecha Jaruzelskiego”. W *Dekada Jaruzelskiego. Z historii politycznej PRL 1980–1989/1990*. Red. Robert Spalek, 731–770. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2024.

Kospath-Pawłowski, Edward. *Wojsko Polskie na Wschodzie 1943–1945*. Pruszków: Ajaks, 1993.

Królikowski, Janusz. *Generałowie i admirałowie Wojska Polskiego 1943–1990*. T. 1. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2010.

Leszkowicz, Tomasz. *Spadkobiercy Mieszka, Kościuszki i Świerczewskiego. Ludowe Wojsko Polskie jako instytucja polityki pamięci historycznej*. Warszawa: Znak, 2022.

Lityński, Adam. *Historia prawa Polski Ludowej*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2013.

⁹¹ Janusz Pruszkowski, „Uroczysta akademii w Moskwie z udziałem polskiej delegacji”, *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1978, 5.

- Majchrzak, Grzegorz. „Represje lat osiemdziesiątych – ze szczególnym uwzględnieniem stanu wojennego”. W *Dekada Jaruzelskiego. Z historii politycznej PRL 1980–1989/1990*. Red. Robert Spalek, 113–144. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2024.
- Moldawa, Tadeusz. *Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1991.
- Paczkowski, Andrzej. *Droga do „mniejszego zła”. Strategia i taktyka obozu władzy: lipiec 1980 – styczeń 1982*. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2002.
- Paczkowski, Andrzej. *Wojna polsko-jaruzelska. Stan wojenny w Polsce 13 XII 1981 – 22 VII 1983*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 2006.
- Palka, Jarosław, i Tymoteusz Pawłowski. „Praca nad biografią Michała Żymierskiego prowadzona przez Wojskowy Instytut Historyczny w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych”. *Dzieje Najnowsze* 46, z. 1 (2014): 157–171.
- Palka, Jarosław, i Jerzy Pokosiński. *Michał Żymierski 1890–1989*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, 2015.
- Polak, Wojciech. *Swetry, sutanny i mundury. Próby oddziaływania „Solidarności” podziemnej, Kościoła katolickiego i społeczeństwa na wojsko po wprowadzeniu stanu wojennego, a także przejawy oporu wewnątrz struktur wojskowych w świetle raportów Wojskowej Służby Wewnętrznej i Głównego Zarządu Politycznego Wojska Polskiego (grudzień 1981–grudzień 1982)*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2016.
- Sesja naukowa z okazji 40-lecia LWP [1], Nauka i postęp techniczny a obronność kraju: referat*. Warszawa: PAN, MON, 1983.
- Sesja naukowa z okazji 40-lecia LWP [2], Nauka i postęp techniczny a obronność kraju: koreferat I*. Warszawa: PAN, MON, 1983.
- Sesja naukowa z okazji 40-lecia LWP [3], Nauka i postęp techniczny a obronność kraju: koreferat II*. Warszawa: PAN, MON, 1983.
- Sesja naukowa z okazji 40-lecia LWP [5], Wojsko – czyn zbrojny – społeczeństwo: koreferat*. Warszawa: PAN: MON, 1983.
- Sesja naukowa z okazji 40-lecia LWP [6], Społeczno-polityczna rola wojska w życiu kraju i narodu – doświadczenia i wnioski: koreferat*. Warszawa: PAN, MON, 1983.
- Zwoliński, Stefan, red. *Wojsko Polskie w ZSRR w 1943 roku wobec powstającego systemu władzy. Udział 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki w bitwie pod Lenino*. Warszawa: „Neriton”, 2003.

Prasa

- „40-lecie ludowego WP w publikacjach Wydawnictwa MON”. *Żołnierz Wolności*, październik 8–9, 1983.
- „40-lecie ludowego WP”. *Żołnierz Wolności*, kwiecień 13, 1983.
- „Bezpośrednia rozmowa o Ojczyźnie, do której wraca nadzieja”. *Żołnierz Wolności*, sierpień 5, 1983.
- „Czyn pracowników WIHiE”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 21, 1983.
- „Delegacja radzieckich kombatantów przybyła na obchody 40-lecia LWP”. *Żołnierz Wolności*, październik 3, 1983.
- „Dla siebie i dla kraju”. *Żołnierz Wolności*, czerwiec 8, 1983.

- „Dla siebie i dla kraju”. *Żołnierz Wolności*, czerwiec 10, 1983.
- „Gen. armii W. Jaruzelski przyjął przewodniczących delegacji armii Państw-Stron Układu Warszawskiego”. *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983.
- „Imprezy jubileuszowe z okazji święta WP”. *Żołnierz Wolności*, październik 8–9, 1983.
- „Jedna z frontowych dróg”. *Żołnierz Wolności*, maj 30, 1983.
- „Jubileusz ludowego Wojska Polskiego świętem wszystkich Polaków”. *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1978.
- „Jubileusz ludowego Wojska Polskiego świętem wszystkich Polaków”. *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1978.
- „Jubileuszowe spotkanie z żołnierską piosenką”. *Żołnierz Wolności*, lipiec 5, 1983.
- Kałużur, Mikołaj. „Poczet bojowej chwały. 1 Pułk Czołgów”. *Żołnierz Wolności*, czerwiec 18–19, 1983.
- Kałużur, Mikołaj. „Poczet bojowej chwały. 1 Samodzielny Dywizjon Artylerii Przeciwczołwczej”. *Żołnierz Wolności*, lipiec 1–2, 1983.
- Kałużur, Mikołaj. „Poczet bojowej chwały. 13 Warszawski Pułk Artylerii Pancernej”. *Żołnierz Wolności*, październik 1–2, 1983.
- Kałużur, Mikołaj. „Poczet bojowej chwały. 2 Berliński Pułk Piechoty”. *Żołnierz Wolności*, maj 21–22, 1983.
- Kałużur, Mikołaj. „Poczet bojowej chwały. 2 Pułk lotnictwa szturmowego”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 10–11, 1983.
- Kałużur, Mikołaj. „Poczet bojowej chwały. 2 Pułk nocnych bombowców «Kraków»”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 3–4, 1983.
- Kałużur, Mikołaj. „Poczet bojowej chwały. 7 Warszawski Zmotoryzowany Batalion Saperów”. *Żołnierz Wolności*, październik 8–9, 1983.
- Kałużur, Mikołaj. „Poczet bojowej chwały. 8 Bydgoski Pułk Piechoty”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 17–18, 1983.
- Kałużur, Mikołaj. „Poczet bojowej chwały. 9 Zaodrzański Pułk Piechoty”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 24–25, 1983.
- „Kombatanckie spotkania”. *Żołnierz Wolności*, czerwiec 17, 1983.
- „Koncertuje Halina Czerny-Stefańska”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 27, 1983.
- „Konkurs na najlepszą ekspozycję pamięci narodowej”. *Żołnierz Wolności*, kwiecień 28, 1983.
- „Kościszewskie wezwanie do godnego uczczenia żołnierskim czynem 35-lecia ludowego Wojska Polskiego”. *Żołnierz Wolności*, marzec 6, 1978.
- Kozłowiec, Wojciech. „Tamten polski maj na Berlinerstrasse...”. *Żołnierz Wolności*, maj 1, 1983.
- „Kraj Rad sposobi się do jubileuszu LWP”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 18, 1978.
- „Laureaci nagród ministra obrony narodowej”. *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983.
- „Ludowe Wojsko Polskie jest niezawodnym ogniwem naszej socjalistycznej koalicji obronnej”. *Żołnierz Wolności*, październik 13, 1983.
- „Ludowe Wojsko Polskie na znaczkach”. *Żołnierz Wolności*, październik 5, 1983.
- „Manifestacja więzi wojska ze społeczeństwem”. *Żołnierz Wolności*, październik 13, 1983.
- „My o sobie”. *Żołnierz Wolności*, styczeń 6, 1983.

- „Narodziny Ludowego Wojska Polskiego”. *Żołnierz Wolności*, październik 4, 1983.
- „Naród, jeśli chce przetrwać zagrożenia i stawiać czoła wyzwaniom musi być zjednoczony. Przemówienie gen. armii Wojciecha Jaruzelskiego”. *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983.
- „Obchody jubileuszu LWP”. *Żołnierz Wolności*, październik 10, 1983.
- „Odświeżenie Pomnika Żołnierza Polskiego w Katowicach”. *Żołnierz Wolności*, październik 7–8, 1978.
- „Odznaczenia i medale dla weteranów walk z hitlerowskim najeźdźcą”. *Żołnierz Wolności*, maj 18, 1983.
- „Odznaczenia państwowe dla jednostek”. *Żołnierz Wolności*, październik 10, 1983.
- „Pamięci bohaterów forsowania Odry”. *Żołnierz Wolności*, kwiecień 15, 1983.
- „Patriotyczna manifestacja w Skurczy”. *Żołnierz Wolności*, październik 3, 1983.
- Pawłowski, E. „Spadkobiercy tysiącletnich dziejów oręża polskiego”. *Żołnierz Wolności*, październik 1–2, 1983.
- „Podróż historyczno-wojskowa szlakiem walk 1 armii WP”. *Żołnierz Wolności*, maj 1, 1983.
- „Podróż wojskowo-historyczna i konferencja naukowa WIH im. Wandy Wasilewskiej”. *Żołnierz Wolności*, maj 30, 1983.
- Podgórski, Czesław. „Kościuszkowcy ruszają na front”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 8, 1983.
- Pruszkowski, Janusz. „Uroczysta akademія w Moskwie z udziałem polskiej delegacji”. *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1978.
- „Przed jubileuszem LWP”. *Żołnierz Wolności*, kwiecień 19, 1983.
- „Przedstawiciele środowisk twórczych – gośćmi żołnierzy na poligonie”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 22, 1983.
- „Przysięga kościuszkowców”. *Żołnierz Wolności*, lipiec 15, 1983.
- „Razem do zwycięstwa”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 17–18, 1983.
- „Rola wojska”. *Żołnierz Wolności*, sierpień 25, 1983.
- „Rozkaz ministra obrony narodowej z dn. 12 X 1983 r.”. *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983.
- „Serdeczne spotkania przedstawicieli władz i organizacji społecznych z żołnierzami LWP”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 18, 1978.
- „Sesja popularnonaukowa w Lublinie”. *Żołnierz Wolności*, kwiecień 29, 1983.
- Siergiejczyk, Tadeusz. B.t. *Żołnierz Wolności*, maj 14–15, 1983.
- „Służba narodowi – chlubną tradycją i współczesną powinnością żołnierza polskiego”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 7, 1983.
- „Służby kwaterymistrzowskie pomyślnie realizują czyny i zobowiązania”. *Żołnierz Wolności*, sierpień 3, 1978.
- „Społeczeństwo dziękuje żołnierzom za patriotyzm i ofiarną służbę”. *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1983.
- „Społeczny czyn żołnierzy i junaków OHP”. *Żołnierz Wolności*, kwiecień 22, 1983.
- „Społeczny czyn żołnierzy”. *Żołnierz Wolności*, maj 17, 1983.
- „Spotkanie nauczycieli-kombatantów”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 28, 1983.
- „Spotkanie pokoleń kościuszkowców”. *Żołnierz Wolności*, maj 16, 1983.
- „Spotkanie z przodującymi żołnierzami i weteranami walk”. *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983.

- „Spotkanie żołnierskich pokoleń WSW”. *Żołnierz Wolności*, październik 4, 1983.
- Tułowicki, I. „Żołnierski trud – dla Ojczyzny”. *Żołnierz Wolności*, styczeń 3, 1983.
- „Uchwała Sekretariatu Komitetu Centralnego PZPR w sprawie obchodów 35 rocznicy powstania Ludowego Wojska Polskiego”. *Żołnierz Wolności*, kwiecień 24, 1978.
- „Uczestnicy «Pociągu Przyjaźni» powrócili z Kraju Rad”. *Żołnierz Wolności*, październik 15, 1978.
- „Uroczysta akademie w Teatrze Wielkim w Warszawie”. *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1983.
- „Uroczysta akademie w Warszawie”. *Żołnierz Wolności*, październik 12, 1978.
- „Uroczysta odprawa wart i złożenie wieńców przed Grobem Nieznanego Żołnierza w Warszawie”. *Żołnierz Wolności*, październik 13, 1983.
- „Uroczystość w Belwederze. Wręczenie nominacji generalskich i odznaczeń państwowych”. *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1978.
- „Uroczystość wmurowania aktu erekcyjnego”. *Żołnierz Wolności*, październik 8–9, 1983.
- „W dzień i w nocy”. *Żołnierz Wolności*, styczeń 3, 1983.
- „W Ministerstwie Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki”. *Żołnierz Wolności*, październik 10, 1983.
- „W saperskim czynie”. *Żołnierz Wolności*, sierpień 17, 1983.
- „Wczoraj żołnierski trud – dziś praca dla Ojczyzny”. *Żołnierz Wolności*, lipiec 8, 1983.
- „Wojskowy Instytut Historyczny otrzymał imię Wandy Wasilewskiej – wybitnej patriotki i internacjonalistki”. *Żołnierz Wolności*, maj 15, 1978.
- „Wręczenie nominacji generalskich i wysokich odznaczeń państwowych”. *Żołnierz Wolności*, październik 11, 1983.
- „Wyrazy uznania dla ćwiczących żołnierzy”. *Żołnierz Wolności*, wrzesień 23, 1983.
- „Zagraniczne echa wywiadu gen. armii W. Jaruzelskiego dla radzieckiej telewizji”. *Żołnierz Wolności*, październik 14, 1983.
- „Zielony pomnik żołnierski” na 35-lecie ludowego WP”. *Żołnierz Wolności*, kwiecień 27, 1978.
- „Zobowiązania sudeckich czołgistów”. *Żołnierz Wolności*, sierpień 30, 1983.
- „Żołnierski czyn”. *Żołnierz Wolności*, czerwiec 8, 1983.
- „Żołnierskie czyny i zobowiązania”. *Żołnierz Wolności*, czerwiec 22, 1983.
- „Żołnierskie czyny i zobowiązania”. *Żołnierz Wolności*, maj 31, 1983.

Internet

- Dudkiewicz, Rafał, w rozmowie z Cenckiewicz, Sławomir. „Główny Zarząd Polityczny – nieznane oblicze armii i kulisy transformacji”. [polskieradio24.pl](https://polskieradio24.pl/arttykul/1742824,glowny-zarząd-polityczny-nieznane-oblicze-armii-i-kulisy-transformacji/). Dostęp listopad 11, 2025. <https://polskieradio24.pl/arttykul/1742824,glowny-zarząd-polityczny-nieznane-oblicze-armii-i-kulisy-transformacji/>.
- „Pomnik Kościuszkowców”. [Wikipedia.pl](https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_Ko%C5%9Bciuszkowc%C3%B3w/). Dostęp styczeń 30, 2025. https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_Ko%C5%9Bciuszkowc%C3%B3w/.
- Warszawskie pomniki nieistniejące cz. 6. um.warszawa.pl. Dostęp styczeń 30, 2025. <https://um.warszawa.pl/waw/zabytki/-/warszawskie-pomniki-nieistniejace-cz-6/>.

STRESZCZENIE

**Katarzyna Wilczok, Obraz 40. rocznicy powstania ludowego
Wojska Polskiego na łamach *Żołnierza Wolności***

W doktrynie komunistycznej ludowe Wojsko Polskie (IWP) było „instrumentem ochrony ustroju socjalistycznego” w Polsce. Artykuł ukazuje przygotowania oraz charakter centralnych uroczystości 40 rocznicy powstania IWP (12 października 1983 r.). Został on napisany w oparciu o analizę treści dziennika wojskowego *Żołnierz Wolności*, co pozwala na uchwycenie propagandowego wymiaru jubileuszu. Obchody rocznicowe przypadały na rok, w którym zniesiono stan wojenny w Polsce. Przebiegały zatem w specyficznej sytuacji społeczno-politycznej i towarzyszyła im atmosfera pełnej powagi. Podkreślano związki wojska ze społeczeństwem, organizowano sympozja naukowe, zainaugurowano budowę dwóch pomników, drukowano kombatanckie wspomnienia. Istotnymi inicjatywami były społeczne czyny żołnierskie oraz „spotkania pokoleń”. Do Moskwy wyruszył tzw. „Pociąg Przyjaźni”. Centralne uroczystości rocznicowe odbyły się w Teatrze Wielkim w Warszawie, z udziałem czołowych przedstawicieli krajów bloku Wschodniego. W jednostkach wojskowych organizowano koncerty, wieczornice, upamiętniano poległych żołnierzy. W wymiarze propagandowym przekonywano, że IWP z okresu stanu wojennego wyszło wzmocnione.

Słowa kluczowe: Polska Rzeczpospolita Ludowa, ludowe Wojsko Polskie, historia wojskowości, propaganda

SUMMARY

**Katarzyna Wilczok, The Representation of the 40th Anniversary
of the Polish People's Army in *Żołnierz Wolności***

In communist doctrine, the Polish People's Army functioned as an “instrument for safeguarding the socialist system” in Poland. This article analyses the preparations for, and the character of, the central ceremonies marking the 40th anniversary of the formation of the Polish People's Army (12 October 1983). It is based on a content analysis of the military newspaper *Żołnierz Wolności*, which makes it possible to capture the propagandistic dimension of the anniversary celebrations. The commemorations took place in the year in which martial law in Poland was lifted and therefore unfolded within a specific socio-political context characterised by an air of solemnity. The relationship between the army and society was emphasised through the organisation of academic symposia, the inauguration of the construction of two monuments, and the publication of veterans' memoirs. Important initiatives included soldiers' social actions and “Intergenerational meetings”. A so-called ‘Friendship Train’ departed for Moscow. The central anniversary ceremonies were held at the Grand Theatre in Warsaw, with the participation of leading representatives of the Eastern Bloc countries. Military units held concerts, evening

gatherings, and commemorative events for fallen soldiers. Propaganda narratives emphasised that the Polish People's Army (*ludowe Wojsko Polskie*, IWP) emerged stronger from the period of martial law.

Keywords: Polish People's Republic, the Polish People's Army, military history, propaganda

ZUSAMMENFASSUNG

Katarzyna Wilczok, Das Bild zum 40. Jahrestag der Gründung der Volksarmee Polens in der Zeitschrift *Żołnierz Wolności* (*Freiheitssoldat*)

In der kommunistischen Doktrin war Polnische Volksarmee (*ludowe Wojsko Polskie*, IWP) ein „Instrument zum Schutz des sozialistischen Systems“ in Polen. Der Artikel beleuchtet die Vorbereitungen und den Charakter der zentralen Feierlichkeiten zum 40. Jahrestag der Gründung der Polnischen Volksarmee (den 12. Oktober 1983). Er wurde auf der Grundlage einer Inhaltsanalyse des Militärtagebuchs *Żołnierz Wolności* verfasst, was es ermöglicht, die propagandistische Dimension des Jubiläums zu erfassen. Die Jubiläumsfeierlichkeiten fielen in das Jahr, in dem der Kriegszustand in Polen aufgehoben wurde. Sie fanden daher in einer besonderen gesellschaftspolitischen Situation statt und waren von einer Atmosphäre voller Ernsthaftigkeit geprägt. Die Verbindungen der Armee zur Gesellschaft wurden hervorgehoben, wissenschaftliche Symposien organisiert, der Bau zweier Denkmäler eingeleitet und Erinnerungen von Kriegsveteranen gedruckt. Wichtige Initiativen waren soziale Aktionen der Soldaten sowie „Generationentreffen“. Nach Moskau fuhr der sogenannte „Freundschaftszug“. Die zentralen Jubiläumsfeierlichkeiten fanden im Großen Theater in Warschau unter Beteiligung führender Vertreter der Ostblockstaaten statt. In den Militäreinheiten wurden Konzerte und Abendveranstaltungen organisiert, und man gedachte der gefallenen Soldaten. Propagandistisch wurde vermittelt, dass die IWP gestärkt aus der Zeit des Kriegsrechts hervorgegangen sei.

Schlüsselwörter: Volksrepublik Polen, Polnische Volksarmee, Militärgeschichte, Propaganda